

JE LI FAROS USTROJEN PREMA PLATONOVOJ ZAMISLI?

Mislav Kukoč

Odsjek za filozofiju, Filozofski fakultet,
Sveučilište u Splitu, Hrvatska
mkukoc@ffst.hr

Primljeno: 11. 7. 2011.

Osnovni motiv Platonove filozofije je praktičko-politički: poboljšanje političkog poretka i zasnivanje najbolje države. To je Platon učestalo naglašavao ne samo u svojim filozofskim spisima nego i u praktičkim postupcima, o čemu ekstenzivno izvještuje u autobiografskom VII. pismu: sva tri njegova putovanja na Siciliju motivirana su isključivo nakanom usavršavanja političkog poretka u Sirakuzi – civilizacijsko-tehnološki najnaprednijem grčkom polisu toga vremena, ali ogrezlom u porocima raskalašenog potrošačkog društva na čelu s moralno problematičnom tiranskom vlasti. Upravo u vrijeme prvog Platonova boravka na sirakuškom dvoru Dionizija Starijeg, kolonisti iz Parosa s Egejskog mora doplove na Hvar. Domorodačko pučanstvo im se suprotstavi i pozove upomoć ilirsku braću s kopna. Grčki doseljenici obrate se Dioniziju Sirakuškom i on na Hvar pošalje flotu koja porazi Ilire. Nakon toga izgrade Faros – prvi grčki polis na ovim prostorima. U svojim Zakonima Platon daje precizne naputke kako izgraditi i ustrojiti Magneziju – novi polis na otoku Kreti. Jesu li te Platonove zamisli korištene i pri istodobnom ustroju Farosa na Hvaru?

Ključne riječi: *Platon, Dionizije Stariji, Sirakuza, Paros, Faros, hora Faroi*

Kao što navodi u autobiografskom *VII. Pismu*, Platon je prvi put došao u Sirakuzu na Siciliji »gotovo kao četrdesetogodišnjak«, 388. godine, u vrijeme vladavine Dionizija Starijeg. Motiv njegova putovanja bio je primarno socijalnofilozofijski, odnosno filozofsko-politički, u smislu preklapanja filozofskog i političkog kao trajnog obilježja njegova djela. Naime, Platonov temeljni filozofski interes nije teorijske nego

praktičko-političke naravi, a to je ustroj savršene zajednice. U *VII. pismu* sâm o tome veoma ekstenzivno govori, izravno opovrgavajući brojne kasnije optužbe – Karla Poppera, Lea Straussa i drugih – o njegovu vlastitu tobožnjem totalitarizmu, te konzervativnom i reakcionarnom političkom svjetonazoru (Kukoč, 1999, 251–263). U političkim perturbacijama u Ateni toga vremena pod vlašću tridesetorice tirana, koje su obilježili građanski ratovi demokracije i oligarhije, Platon nesumnjivo prednost daje demokraciji, premda su u strahovladi tridesetorice »neki od njih slučajno bili moji (tj. Platonovi, op. M. K.) rođaci i znanci« (*VII. pismo*, 324d). Demokratske prvake koji su pobijedili u građanskom ratu pohvaljuje zato što prema svojim političkim protivnicima »pokazaše veliku blagost« (*VII. pismo*, 325b). Međutim, nakon što su četiri godine po povratku na vlast osudili na smrt njegova voljenog učitelja Sokrata, Platon je, deziluzioniran i razočaran, napustio prvotnu ambiciju svojega izravnog angažmana u dnevnoj politici, ali ne i promišljanje politike u svrhu njezina filozofskog utemeljenja (*VII. pismo*, 324c, 325c–e). Upravo suprotno – manjkavosti dnevno-političke scene fokusirale su njegovu filozofiju spram praktičko-političkog mišljenja:

»I tako sam na hvalu prave filozofije bio prisiljen tvrditi da se pomoću nje može spoznati sve što je pravedno u životu države i pojedinca; da se stoga ljudski rod neće osloboditi nevolja prije nego ili pravi i valjani predstavnici filozofije dođu do državne vlasti ili vladari u državama nekom božanskom providnošću prionu uz pravu filozofiju.« (*VII. pismo*, 326a–b)

»S takvim sam dakle uvjerenjem«, nastavlja dalje Platon, »došao u Italiju i na Siciliju«, opovrgavajući izriječkom tumačenje helenističkog doksografa Diogena Laertija koji u svojoj kronici antičke filozofije *Životi i mišljenja istaknutih filozofa* navodi da je Platon prvi puta doplovio na Siciliju poradi turističkog obilaska otoka i kratera Etne (*VII. pismo*, 326b; Laertije, 1973, III. 1. 18). Platon je doduše, za razliku od svojega učitelja Sokrata, mnogo putovao Mediteranom po tadašnjem civiliziranom svijetu i slušao znamenite filozofe i znanstvenike toga vremena: Heraklitova učenika Kratila, parmenidovca Hergomena, bio je kod Euklida u Megari, kod matematičara Teodora u Kireni, putovao je zatim u Egipat s Euripidom te na druge destinacije. Većina putovanja imala su znanstveni povod i karakter. Iz istih razloga Platon je putovao u Južnu Italiju, tadašnju Veliku Grčku (Μεγάλη Ἑλλάς), u Tarento poradi druženja s pitagorovcima Arhitom, Filolajem i Euritom koji su zamjetno utjecali na njegovu filozofiju. Zacijelo je upravo iz Tarenta

388. godine doputovao u Sirakuzu – najveći, najbogatiji i najmoderniji polis toga vremena, vjerojatno na poziv samog tiranina Dionizija Starijega. Premda Platon taj poziv ne spominje u *VII. pismu*, već navodi da je u Sirakuzu otputovao sa svojim čudorednim i političkim nazorima, oprečnim tamošnjem prevladavajućem stanju, ne treba isključiti mogućnost da ga je u Sirakuzu osobno pozvao Dionizije Stariji kao što to navodi više izvora, među njima i Diodor Sicilijanac, isti onaj koji izvješćuje o vojnoj pomoći Dionizija osnivanju i izgradnji Farosa na Hvaru. Naime, Dionizije je pokazivao izrazitu sklonost prema filozofiji, o čemu svjedoče i »filozofska« imena njegovih kćeri: Dikaiosýnē (Pravednost), Sōphrosýnē (Umjerenost) i Aretē (Vrlina). Uz to, na njegovu je dvoru u to vrijeme boravio i osnivač kirenaičke filozofske škole Aristip iz Kirene, pa se osnovano može pretpostaviti da je tiranin rado pozvao i ugostio još slavnijeg filozofa iz Atene. Platon ne spominje Dionizijev poziv jamačno zato što mu je prvi boravak na Siciliji, s dobrim razlozima, ostao u veoma lošem sjećanju. I inače, svoj prvi boravak na Sirakuškom dvoru Dionizija Starijeg Platon u *VII. pismu* opisuje veoma šturo i mahom u negativnim crtama. Naime, on sarkastično ocrtava raskalašeni životni stil obijesnog potrošačkog društva »ispunjen italiskim i sirakuškim gozbama: živjeti natrpavajući sebi želudac dva puta dnevno, po noći nikada sam ne spavati i raditi ostalo što je u svezi s takvim načinom života«. Iz takve slike slijedi Platonova najrazornija kritika loših državnih poredaka *tiranije, oligarhije i demokracije*:

»Nikakva država ne može bilo kakvim zakonima postići unutarnji mir dok ljudi misle da sve treba trošiti do pretjeranosti i dok žive u uvjerenju da moraju biti slobodni od svakog posla osim od gozbi, pijanki i ljubavnih naslada, koje revno pripremaju.« (*VII. pismo*, 326c–d)

O svojim odnosima s Dionizijem Starijim, vremenu, razlozima i načinu odlaska sa Sicilije, Platon napadno šuti te se, glede svojega prvoga boravka na Siciliji fokusira na uspješan filozofski odgoj i utjecaj na tiraninova nećaka Diona s kojim je otada ostao u trajnom i bliskom prijateljstvu i na čiji je nagovor još dvaput putovao na Siciliju, oba puta, kao i prvi put, s temeljnom nakanom preoblikovanja Sirakuške tiranije u savršeni politički poredak prema modelu svoje idealne države. Premda, dakle, o svojem prvom boravku na Siciliji, kod Dionizija Starijeg, ništa više ne kaže, simptomatično je da je na nagovor Dionov po drugi puta doputovao u Sirakuzu tek nakon tiraninove smrti 367., odnosno već nekoliko mjeseci nakon toga, u proljeće 366. godine. Jamačno je,

dakle, Platonov rastanak s tiraninom bio dramatičan i buran. Promotrimo što o tome govore drugi izvori.

Plutarh i Diogen Laertije navode žestoke razmirice i sukob filozofa i tiranina, koji je rezultirao dramatičnim ishodom što ga oba spomenuta izvora gotovo identično opisuju, iz čega se može zaključiti da je poznata priča o Platonovoj prodaji u ropstvo autentična: razbjensivši se zbog Platonove kritike tiranije, Dionizije ga je odlučio ubiti, ali ga, na Dionovu molbu, poštedi te ga preda spartanskom pomorcu Poli, koji se tu zatekao sa svojim brodom, uz nalog da ga na putu ubije ili proda kao roba. Na tržnici roblja u Eginu prepoznao ga je i otkupio kirenaik Anikeris, te ga slobodnog dopratio u Atenu. Novac koji su Platonovi štovatelji skupili da ga vrate Anikerisu ovaj nije htio primiti pa je tim novcem kupljeno zemljište, tzv. Hekademov gaj pokraj Atene, na kojemu je izgrađena filozofska škola Akademija (Plutarh, *Dion-Brut*, 1988, 4, 5; Laertije, 1973, III.1.18–23).

Glavna tema ovoga članka jedan je drugi događaj koji se zbilo u vrijeme Platonova prvog boravka na Siciliji, a kojega je jedan od glavnih aktera bio Platonov domaćin tiranin Dionizije Stariji.

Upravo u vrijeme Platonova dolaska, kako izvješćuje Diodor Sicilijanac u svojoj kronici »Povijesna biblioteka«, Dionizije St. počinje osnivati kolonije, odnosno polise na jadranskoj obali i otocima. Kaneći proširiti svoj utjecaj u Epiru te eventualno opljačkati bogato svetište u Delfima, on najprije osnuje polis Lissos na albanskoj obali Jadrana. U to vrijeme jonski Grci s otoka Parosa u Egejskom moru, potaknuti savjetima proročišta, poslaše koloniju na otok Hvar (Faros) te, u suradnji s Dionizijem, podignu i opašu zidinama istoimeni grad Faros. To se zbilo 385/384. godine, otprilike tri godine po dolasku Platona u Sirakuzu ili, kako precizno datira Diodor, »u godini u kojoj je u Ateni arhont bio Dioterp, u Rimu za konzule izabrani Lucije Valerije i Aulo Malije, a u Eleji proslavljena 99. Olimpijada, ona u kojoj je Dikon iz Sirakuze osvojio 'stadion'« (Diodor. Sic., 1994, XV, 14, 1–2; Kirigin, 2004, 82–83). U početku su, kako navodi Diodor, doseljeni Grci nesmetano živjeli pored domorodačkog stanovništva, ali uskoro bukne sukob, domoroci pozvaše u pomoć Ilire s kopna koji vojskom od 10 000 vojnika napadnu i pobiju mnogo Grka, na što uzvratu Dionizijev namjesnik iz Lissosa »te zaplovi s većim brojem trijera protiv ilirskih brodica; i jedne potopi, druge zarobi, pobivši više od pet tisuća barbara, zarobivši pak oko dvije tisuće« (Diodor. Sic., 1994, XV, 14, 2; Kirigin, 2004, 82–83). Povjesničari i arheolozi na temelju dostupnih podataka

procjenjuju da je novoosnovani polis Faros brojio oko 1000 stanovnika, pa zato pretpostavljaju da angažman tako velikih vojnih snaga u bitci na obje strane svjedoči o dužem boravku Dionizijeve flote koja je jamačno pomogla izgradnju grada, a ne samo vojnom pobjedom omogućila osnutak polisa (Kirigin, 2004, 80).

Koliko je Platon svojim socijalno-političko-filozofskim naukom izravno utjecao na ustroj novoosnovanog polisa Farosa – parske naseobine na Hvaru, o tome dakako nema neposrednih podataka, no šturi i nepotpuni podaci iz literature i arheoloških istraživanja o ustroju Farosa ukazuju na podudarnost s nekim Platonovim idejama o osnivanju novog polisa što ih navodi u svojim djelima, poglavito u svojem posljednjem velikom dijalogu *Zakoni*. Naime, u *Zakonima* Platon daje precizne naputke kako izgraditi i ustrojiti Magneziju – novi polis na otoku Kreti. Jesu li te Platonove zamisli korištene i pri istodobnom ustroju Farosa na Hvaru?

Raspravu u *Zakonima* o ustroju Magnezije na Kreti vode Klinija iz Knosa na Kreti, koji je od svojih sugrađana dobio zadatak osnivanja novog polisa, Megil iz Lakedemona i bezimni Atenjanin koji vodi dijalog i iza kojega se krije Platon.

Razglabajući razloge osnivanja kolonije – novoga polisa, Platon u V. knjizi *Zakona* navodi:

1) socijalno-političke razloge, prema kojima oligarhijska vlast šalje u kolonizaciju siromašne građane s ciljem osiguravanja svojih privilegija i bogatstva od moguće ugroze:

»Sve one koji se zbog nestašice imutka kao siromasi pokazuju spremnima slijediti vode u napadaju na imutak bogatih zakonodavac otprema iz zemlje kao urođenu bolest države, i to što dobrohotnije, te njihovu uklanjanju daje blago ime ‘osnivanje naseobine’.« (*Zakoni*, V, 735e–736a)

2) prenaseljenost matičnog polisa.

Ad 1) Analizirajući razloge osnivanja kolonije Parana na oko 700 nautičkih milja udaljenom Hvaru do kojega su parski doseljenici trebali jedriti preko triju mora: Egejskog, Jonskog i Jadranskog, neki izvori navode da su doseljeni Parani bili siromašni te da nisu imali gdje iseliti nego na Jadran među Ilire koji su bili na nižem stupnju razvoja nego drugi mediteranski narodi. Isti izvori također tvrde da su na Hvar došli pripadnici nižih neobrazovanih slojeva bogatog parskog polisa (Nikolanci, 1973, 105–123; Nikolanci, 1989, 52; Kirigin, 2004, 42). Razloge osnivanja parske kolonije na udaljenom Farosu valja tražiti i u činjenici što je riječ o samom kraju procesa grčke kolonizacije Mediterana, koji

je kulminaciju doživio između VIII. i V. stoljeća – razvijeniji mediteranski prostor bio je praktički već zauzet, te u IV. stoljeću Grci dovršavaju kolonizaciju Mediterana na jedino još slobodnom Jadranu, nastanjenom slabim i nerazvijenim ilirskim plemenima. U ovom kontekstu valja samo spomenuti, ali ne i podrobnije u nju ulaziti, višestoljetnu raspravu povjesničara i arheologa: je li stariji jonski Faros ili dorska Issa koju je na Visu osnovala Sirakuza?

Ad 2) U vrijeme kolonizacije Hvara Paros je imao oko 12 000 slobodnih građana pa je realna mogućnost da je porast stanovništva uvjetovao odlazak na Hvar, što i Platon u *Zakonima* navodi kao jedan od glavnih razloga iseljavanja, odnosno osnivanja novog polisa:

»Ako nam se pokaže suvišak građana zbog prevelike međusobne ljubavi onih koji skupa stanuju, pa se tako nađemo u neprilici, preostaje staro sredstvo koje smo više puta spomenuli, da se nakon prijateljskog sporazuma odašilju ljudi da osnivaju naseobine, i to u onolikom broju koji se čini potreban.« (*Zakoni*, 740e)

Političke pretpostavke za parsku kolonizaciju Farosa također treba uzeti u obzir. Do nje je došlo u vrijeme neposredno nakon Peloponeskog rata u kojemu je pobjedu izvojevala Sparta te je idućih godina ostvarila političku hegemoniju nad mnogim grčkim polisima, među njima i nad Parosom. Istodobno je tiranin Dionizije Stariji, čvrsti spartanski saveznik, na Siciliji stvorio najveći i najmoćniji polis na zapadnom Mediteranu. Neosporne su i Platonove simpatije prema spartanskom timokratskom državnom poretku s vlašću vojne elite, na koje izravno upućuju njegove analize u *Državi*, te još više u *Zakonima*, što je sve zajedno, kako pod Platonovim posrednim teorijskim utjecajem tako i pod utjecajem spomenutih političkih okolnosti, zacijelo utjecalo i na ustroj hvarskog polisa (*Država*, 544c i d.; *Zakoni*, 836b).

Nadalje, Platon također ističe važnost uputa proročišta – »iz Delfa, Dodone, ili od boga Amona« – kako za osnivanje novoga polisa tako i za obnovu staroga (*Zakoni*, 738c). Isto navodi glavni antički izvor koji izvješćuje o osnivanju Farosa:

»Parani prema nekom proročanstvu poslaše koloniju na Jadran, osnovavši je na otoku zvanom Faros.« (Diodor Sic., 1994, XV, 13)

I moderni istraživači navode odlučujuću ulogu proročišta, vjerojatno Apolonova svetišta u Delfima, pri izboru lokacije. Pri tome su kriteriji za izbor jamačno bili prije materijalni nego duhovni: zaštićena

luka za iskrcaj, izvori pitke vode, te plodno tlo pogodno za poljoprivrednu proizvodnju i prehranjivanje doseljenih kolonista. Sve to ima duboka starogradska vala na Hvaru, potok i obližnje starogradske polje – slavna antička *hora Faroi*. O tome su zasigurno Parani prethodno dobili informacije, bilo preko proročišta (koja su svoj kredibilitet temeljila na prikupljenim egzaktnim podacima) ili temeljem prethodnih vlastitih kontakata s Ilirima na Jadranu, s kojima su, prema brojnim arheološkim nalazima, Grci trgovali stoljećima prije rečene kolonizacije.

U V. knjizi *Zakona* Platon posvećuje veliku pozornost pravilnoj raspodjeli zemljišta i nastambi:

»Kao čvrstu podlogu naše nove države: treba da imovno stanje bude tako uređeno među građanima da ne bude pritužbi (...) Valjan način podjele: najprije treba odrediti kolik ima biti broj građana (...) zatim treba izvršiti podjelu zemljišta i nastambi, i to jednako koliko je god moguće. Kolik je broj građana dovoljan ne može se drukčije točno odrediti nego prema zemljištu i susjednim državama. Zemljišta treba toliko koliko je dovoljno da može hraniti određeni broj umjerenih građana i ništa više, a građana ima biti toliko da budu u mogućnosti odbiti nasilja onih koji ih okružuju i da im ne bude potpuno nemoguće priteći upomoć svojim susjedima ako im se nanosi nasilje.« (*Zakoni*, V, 737 c–d)

Zemlju dakle, prema Platonu, treba podijeliti na jednake dijelove – po mogućnosti dodijeliti im posjed za kuću u gradu i za poljodjelstvo izvan grada – posjed mora biti dovoljan da prehrani umjerenog građanina, građana treba biti dovoljno da obrane polis te da pritegnu susjedima koji su napadnuti, upravo kao što je to učinio Dionizije St. u Farosu.

Faros je, u skladu s Platonovim naputcima (743d), imao pretežno poljodjelsko stanovništvo: oko 1000 građana, što odgovara veličini i prinosu faroske hore (*Zakoni*, V, 743d; Kirigin, 2004, 78–80). Građani su se obučavali u hoplitskom načinu ratovanja, kako bi branili svoja polja. Inače, smatra se da bi se uzrok sukoba doseljenih Parana i domorodačkog stanovništva mogao tražiti upravo u vlasništvu nad starogradskim poljem *hora Faroi* – najvećim i najplodnijim poljem na jadranskim otocima. Nakon dobivene bitke s domorocima i Ilirima, započela je parcelizacija hore – polja dugog oko 5,5 km i širokog 2–3 km, sveukupnog prostora oko 1350 ha. Istraživanja sugeriraju da je faroska hora imala ravnomjerno raspoređene 73 parcele – *strige*, veličine oko 16,5 ha, pa se računa da je na hori živjelo 250–500 stanovnika koji su je obrađivali, možda i uz pomoć lokalnog pučanstva ili robova (Kirigin, 2004, 81, 92–93, 114–118).

Platon inzistira na nedjeljivosti zemljišta:

»Broj ognjišta (...) mora uvijek ostati nepromijenjen i da ih nikada ne smije biti ni više ni manje. To će se u svakoj državi stalno održavati na ovaj način: Onaj koji ždrijebom dobije dio zemljišta neka ostavlja iza sebe uvijek samo jednoga od svojih sinova (...) kao baštinika te kućne zajednice, kao svoga nasljednika (...) Tako i sada za vrijeme čitava svog života (...) nemojte međusobnim kupovanjem i prodavanjem remetiti vrijednost i veličinu imutka koju ste kao primjerenu primijenili pri diobi.« (Zakoni, V, 740b–c, 741b)

Na drugoj strani, onome »koji kupi ili proda kuću ili zemljište što je ždrijebom dobio, da ga snađu nevolje koje odgovaraju tom činu« (Zakoni, V, 741c).

Potpuno u suglasju s tim Platonovim naputcima, i domaćinstva (*oikoi*) Farosa bila su približne veličine i vlasništva, vlasništvo se nasljeđivalo isključivo prema muškoj liniji s tim da se cjelina domaćinstva nije mogla dijeliti, kao što bilježi obližnja *lumbardska psefizma*: »nekažnjen neka ostane onaj tko ubije onog tko ponovo pokuša dijeliti zemlju« (Suić, 1976, 306; Kirigin, 2004, 120).

Većina građana Farosa doseljena je s Parosa, ali ne i svi. Arheološki nalazi spominju i stanovnike Farosa koji su došli iz drugih grčkih polisa, iz Dodone, Sirakuze (Kirigin, 2004, 80). Istovjetne upute glede sastava stanovništva novog polisa daje i Platon:

»Nije, dakako, državama jednako lako osnivanje naseobina, kad se ne vrši onako kako se sele rojevi pčela, naime tako da se jedno pleme drugdje naseljuje odlazeći iz istog kraja kao prijatelj od prijatelja, pritisnuto tjesnoćom zemlje ili prisiljeno nekim drugim takvim nevoljama. (...) Sve to, dakle, u jednu ruku olakšava osnivanje naseobina i izdavanje zakona, a u drugu ih otežava. Pripadanje istom plemenu zajedničkog jezika i zajedničkih zakona stvara naime neku prijateljsku vezu (...) ali takva plemenska zajednica ne podnosi lako druge zakone i državna uređenja različita od svog domaćeg. (...) Ono opet koje se s raznih strana združilo u istu cjelinu možda će većma biti voljno slušati neke nove zakone, ali treba mnogo vremena i velika truda dok se potpuno složi i dok, kao kod zaprege konja, svaki pojedinac počne, štono riječ, disati istim dahom.« (Zakoni, V, 708b–d)

Faros kao slobodan (*eleutheros*) i neovisan (*autonomos*) polis opstoji 350 godina. Kuje vlastiti srebreni i brončani novac s legendom *farion* (novac Farana), i to brončani kao domaće platežno sredstvo, a srebreni za međudržavnu uvozno-izvoznu trgovinu. Isto naglašava Platon, ističući važnost novca samo za svakodnevnu namjenu: »treba imati novac koji ima vrijednost samo u vlastitoj državi«, dok samo država ima pravo na pošjed »deviza«:

»Što se tiče novca, koji vrijedi kod svih Helena radi vojnih pohoda i putovanja u ostale države, npr. ako treba odaslati kakvo poslanstvo (...) zbog svega toga nužno je da država u svakoj prilici ima novca kojim se služe svi Heleni. Ako je pak nekom privatniku prijeko potrebno putovati u inozemstvo, neka otputuje uz dopuštenje vlasti. No, ako po povratku kući ima kod sebe odnekud stranog novca koji mu je preostao, neka ga preda državi i primi srazmjernu količinu domaćeg novca.« (Kirigin, 2004, 119–120; *Zakoni*, V, 742a–b)

Možda će daljnja istraživanja iskopina starogradske Farosa i *hore Faroi* dati još izravnijih potvrda Platonova socijalnofilozofskog i političkofilozofskog utjecaja na njihov ustroj i organizaciju. No, ni navedene podudarnosti Platonovih ideja i faroske zbilje ne čine se nategnute niti slučajne. Naime, Platonovo neosporno nagnuće prema ispravnom znanstveno-filozofski utemeljenom ustroju polisa, uslijed potvrđenih prostorno vremenskih podudarnosti (Platon-Sirakuza-Faros), kao i zbog Platonova tadašnjeg panhelenskog ugleda i slave, jamačno nije moglo ostati bez utjecaja na ustroj i organizaciju faroskog/forske polisa.

Literatura

- Čače, Slobodan (1994), »Prilozi raspravi o osnivanju grčkih naseobina na Jadranu u 4. st. pr. Kr.«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 33, Zadar, str. 33–54.
- Diogen Laertije (1973), *Životi i mišljenja istaknutih filozofa*, Beograd: BIGZ.
- Diodorus Siculus (1994), *The Library of History*, Vol. VI, Books XIV, XV, Cambridge Mass. – London: The Loeb Classical Library. Dostupno na: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Diodorus_Siculus/15A*.html.
- Kirigin, Branko (2004), »Faros, Parska naseobina. Prilog proučavanju grčke civilizacije u Dalmaciji«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Sv. 96, Poseban otisak, Split, str. 9–301.
- Kukoč, Mislav (1999), »Je li Platon neprijatelj ‘otvorena društva’? Platonovo poimanje demokracije i Popperova kritika«, *Filozofska istraživanja*, Vol. 19, No. 72–73 (1–2/1999), str. 251–263.
- Kukoč, Mislav (2009), »O najboljem ustroju mediteranskog polisa«, *Filozofska istraživanja*, Vol. 29, No. 116 (4/2009), str. 641–656.
- Kuntić Makvić, Bruna (1995), »Hvar u djelima starih pisaca«, u: Jeličić Radonić, Jasna; Rauter Plančić, Biserka (ur.), *Pharos – Antički grad*, Zagreb: Muzejski prostor.
- Nikolanci, Mladen (1973), »Otok Faros prije dolaska Parana«, *Hvarski zbornik* 1, Split, str. 105–123.

- Nikolanci, Mladen (1989), »Paros, Pityeia i Anhiala u jadranskoj Iliridi«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Sv. 82, Split, str. 35–62.
- Platon (1974), *Zakoni*, Zagreb: Naprijed.
- Platon (1977), *Država*, Zagreb: Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber.
- Platon (1977), *Državnik – Sedmo pismo*, Zagreb: Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber.
- Plutarh (1988), *Usporedni životopisi*, I–III, Zagreb: August Cesarec.
- Suić, Mate (1976), *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.

IS PHAROS ESTABLISHED BY PLATO'S IDEAS?

Mislav Kukoč

The basic motive of Plato's philosophy is practical and political: to improve a political system and to establish the best state. Plato repeatedly emphasized this not only in his philosophical writings, but in his actions as well, extensively reported in his autobiographical Seventh Letter. All three of his trips to Sicily were motivated solely by the intention to improve the political regime in Syracuse. Syracuse, the most technologically advanced Greek polis of that time, indulged in the vices of the rampant consumer society ruled by the morally problematic tyrannical government. During Plato's first visit to the Syracusan court of Dionysius the Elder, colonists from Paros on the Aegean Sea sailed to the island of Hvar. Indigenous inhabitants confronted them with the support of their Illyrian brothers from the mainland. Greek immigrants turned to Dionysius, who sent a fleet which defeated the Illyrians. After that the colonists built Pharos – the first Greek polis in this region. In his Laws, Plato gives precise instructions on how to build and establish Magnesia – a new polis on the island of Crete. Had those Plato's ideas been used for the simultaneous organization of Pharos on Hvar?

Key words: Plato, Dionysius the Elder, Syracuse, Paros, Pharos, hora Pharoi